

міста Немирів, Могилів. Гаммард зазначає, що становище українського народу під польською владою на Правобережній Україні, куди входило і Поділля було важким. Що під повною владою сейму, сенату та короля, народ був повністю закріпачений [1, с. 104].

Отже, записки іноземців XVIII ст. – це унікальне джерело, що фіксує побут і культуру України, зокрема Поділля, які місцеві жителі вважали за звичку й не описували. Попри суб'єктивність, ці мемуари доводять самотність українців, їхню відмінність від сусідів та тяглість історичного розвитку на власних землях. Свідчення чужинців дають змогу відтворити живу атмосферу епохи та підкреслюють європейський характер українських традицій навіть у складних умовах бездержавності.

Джерела та література

1. Вінтоняк О. Україна в описах західноєвропейських подорожників другої половини XVIII ст. Львів: Дніпрова хвиля, 1995. 139 с.
2. Брицький П. П., Бочан П. О. Німці, французи і англійці про Україну та український народ у XVII–XIX ст. Чернівці: Технодрук, 2011. 308 с.
3. Історичне джерелознавство: підручник / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. Київ: Либідь, 2002. 486 с.
4. Макарчук С. А. Писемні джерела з історії України: курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 351 с.
5. Січинський В. Чужинці про Україну. Аугсбург: Видання Петра Павловича, 1946. 118 с.

Федорук Михайло

Донецький національний університет імені Василя Стуса

СТАНЦІЯ ЖМЕРИНКА – ВІЗИТІВКА ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА ПОДІЛЛІ

*Ключові слова: вокзал, залізниця, Жмеринка, промислова модернізація.
Key words: station, railway, Zhmerynka, industrial modernization.*

Вивчення історичного підґрунтя залізничного вокзалу з метою збереження, охорони та активного функціонування у сучасних надважких умовах є актуальним. Так само має значення вивчення архітектури вокзалу як важливого пункту залізничного сполучення, стратегічно значимого центру та окраси подільського містечка та кризь призму сприйняття простору і часу.

На початку XIX ст., після поразки Російської імперії в Кримській війні, внаслідок досвіду Бакалаврської залізниці, що у 1855 р. була побудована імперією задля швидкого постачання зброї та їжі армії, Петербург зрозумів важливість оперативного перевезення значних вантажів на великі відстані. Україна поступово почала вкриватися мережею залізниць. Однією з перших була лінія Балта – Жмеринка, яку згодом об'єднали у лінію Київ – Одеса. У 1865 р. під час будування

залізниці на просторах Поділля на відстані восьми кілометрів від містечка Браїлова була започаткована станція між двома селами-хуторами XVI–XVII ст. Мала Жмеринка і Велика Жмеринка, заснованими на межі XVI–XVII ст. Залізничну станцію було названо Жмеринкою [1]. За легендою станцію мали побудувати біля м. Браїлова, але зробили це на незначній від нього відстані, бо не хотіли порушувати спокій біля маєтку подружжя меценатів Карла і Надії фон Мекк [3]. Станція слугувала вантажним пунктом для транспортування вантажів до Одеського порту. Вантаж був різним – від зерна та буряка до щебню та вугілля.

Із 1871 р. після прокладання лінії Жмеринка – Проскурів – Волочиськ, станція стала вузловою через те, що Жмеринка зв'язує три лінії напрямку залізниці. Поступово поселення розросталося. Спочатку, поблизу станції розміщувалося понад 300 будинків. Наприкінці 1880-х рр. Жмеринка вже була значно більшою. Пізніше відкрився ще один напрямок – Жмеринка – Могилів-Подільський у 1892 р.

Оскільки станція не відповідала тогочасним нормам вузлової станції, згодом було ухвалене рішення про розширення та розбудову більш комфортного для пересадок залізничного вузлового вокзалу. Сталося це у 1899 р. за проектом київського інженера Зіновія Журавського та архітекторів Валеріана Рикова та Івана Беляєва. У 1904 р. вокзал увійшов в експлуатацію, а в 1911 р. – будівництво завершилося. Новий вокзал був сконструйований у стилі українського модерну та неоренесансу. У приміщенні вокзалу було розташовано: зал очікування, два ресторани-буфети, два тунелі що ведуть до 4 та 5 платформи та «царська кімната» – VIP-кімната відпочинку. Поза вокзалом були прориті 2 тунелі, що з'єднували дві частини міста, – східну та західну; збудовано Привокзальну площу, стайні для коней, каплицю поруч зі станцією [1].

У 1903 р. Жмеринка отримала статус міста «по высочайшему повелению» імператора [2]. У 1904 р. після завершення будівництва вокзалу прибув імператор Микола II, щоб подивитися на роботу Журавського і оцінити сам вокзал. За спогадами очевидців, він був у захваті від величності будівлі. І справді, унікальна споруда вокзалу була зведена так, що нагадувала корабель (вид згори), що йде у бік Одеси. Будівля схожа на Віденський вокзал, що не дивно, оскільки у проектуванні застосована технологія європейського зразка. Якось, висловлюючи захоплення Жмеринським вокзалом, приїжджі італійські архітектори спитали З. Журавського, де він вчився, що має такі чудові знання в архітектурі. Натомість З. Журавський знизав плечима і відповів, що ніде він не отримувач вищої освіти, а знання з архітектури набув самотужки.

1) Буфет, зал 1 і 2 класів

2) Привокзальна площа

3) Часовня станції (розміщена на місці 1 платформи)

4) Залізничний вокзал

Завдяки праці українського архітектора З. Журавського на українських землях з'явився вокзал європейського зразка, що не лише виконував важливу інфраструктурну функцію, але і вражав естетичною пишністю. Він вистояв дві світові війни і продовжує слугувати людям задля перевезення їх територією України та за її межами. Тисячі українців та іноземців і нині користуються усіма послугами вокзалу, зокрема перебуванням у залі очікування та зручним розташуванням у центрі міста. Жмеринка відіграє значення вузлової станції, вона з'єднує чотири сторони України, дає змогу швидко пересуватися та перевозити вантажі. Жмеринське депо є одним із найбільших в Україні. Воно забезпечує ремонт, зберігання та перевезення локомотивів для зручного та безпечного пересування пасажирів по Українській залізниці.

Наразі залізничний вокзал є об'єктом дискусій та досліджень щодо історичної цінності архітектурної споруди та щодо історії розвитку вузлової станції (найбільш актуальні теми: статистика перевезень товарів та пасажирів, історична роль Жмеринського депо для станції, майбутнє питання прокладання Євроколії [4] до станції та історія людей, що творили історію вокзалу).

Джерела та література

1. Еврейская Жмеринка. Ч. 1. Возникновение города и железнодорожный вокзал. *Мой штетл*. URL: <https://myshtetl.org/vinnitskaja/zhmerinka1.html>
2. «По высочайшему повелению» – Жмеринка отримала статус міста. *Жмеринська газета*. URL: <https://zhgazeta.wixsite.com/zhgazeta/blank-go1wg>
3. Антонюк О. Без минулого немає майбутнього: із історії м. Жмеринка. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2013. С. 14–17.
4. Євросоюз представив стратегію переходу України на Євроколію – нова магістральна мережа пройде й через Полтаву. *Інтернет-видання Полтавщина*. 17 липня 2023 р. URL: <https://poltava.to/news/72207/>